

Thomas Allanders

Ukulele

skola

www.ukulelemannen.se

Tillägnad
Alla Mina Vänner

FÖRORD

Denna lärobok är skriven både för dig som är nybörjare och för dig som kan spela gitarr. Den lär dig först och främst att kompa till alla möjliga bra låtar, men tar även upp melodispel.

Låtmaterialet med tilltagande svårighetsgrad är sammansatt så att det övar upp gehöret och omfattar åtskilliga stilar och genrer.

En ny typ av ackordövningar ger dig tonartskänsla i flera tacksamma tonarter. Flera sidor har ägnats åt högerhanden och olika komp samt några sidor särskilt åt ukulele för och med barn.

Boken täcker lagom en termins studiecirkel. Att dela in avsnitten i sammankomster är inte meningsfullt. I musik har folk alltid så olika förutsättningar.

Innan du sätter igång med att spela vill jag bara förbereda dig på en sak: Du kommer att ha ett jättelikt övertag över andra musikanter. Ukulelen väger inte ens tusendelen av ett piano, så den får du alltid med dig.

På festen och efterfesten, på charterresan, i bilen, i kanoten (reservpaddel), på puben, på rondan (verkar uppiggande på sjuka och gamla), på scouthajken, i demonstrationståget, på fjället – och skönt efteråt. Kanske börjar du redan ana vilka möjligheter som ligger inom räckhåll.

Thomas

Ett stort tack till alla er som hjälpt mig med synpunkter och glada tillrop.

Innehållsförteckning

Förord	1
Innehållsförteckning	2
Ukulelens delar	3
Sjung och stäm	4
Stäm traditionellt	5
Stäm efter piano	5
Stäm efter gitarr	6
Hur man håller ukulelen	7
Ukulele för nybörjare	8
Sjunga och spela	10
	10 <i>Tom Dooley</i>
	11 <i>Torskvisa</i>
	12 <i>Aldrig ger vi upp</i>
	13 <i>Oh, Susanna</i>
Ukulele till folkmusik och dans	14
	15 <i>Igelkottaskinnet</i>
	16 <i>Dagny</i>
	18 <i>Du ska få min gamla potta</i>
Ackordövningar	19
	20 <i>D-dur och B-moll</i>
	21 <i>G-dur och E-moll</i>
	22 <i>A-dur och F[#]-moll</i>
	23 <i>C-dur och A-moll</i>
	24 <i>E-dur och C[#]-moll</i>
Mariga tonarter	25
	26 <i>Naturbarn</i>
	28 <i>Blå Stetsonhatt</i>
	30 <i>Sjömansjul på Hawaii</i>
Ukulalia	32
»Flygmalajen» Georg Formby	32
	34 <i>När jag putsar fönster</i>
	36 <i>Madrassen</i>
Komp och anslag	38
Melodispel	42
	43 <i>Uku-Lelle och Uku-Lill</i>
Alternativa grepp	44
Ackordföljder	45
Roliga rundgångar	46
Rundgång i barréläge	47
Fingersättningar	48
Ukulele för gitarrister	49
Ukulele för barn	50
	51 <i>Broder Jakob</i>
	51 <i>Kalle Anka</i>
Öppna ackord	52
Teori	53
Ackordtabell	54
Ukustik	56
Ukulelen i Svenska Akademien	56
Avslutande ord	56

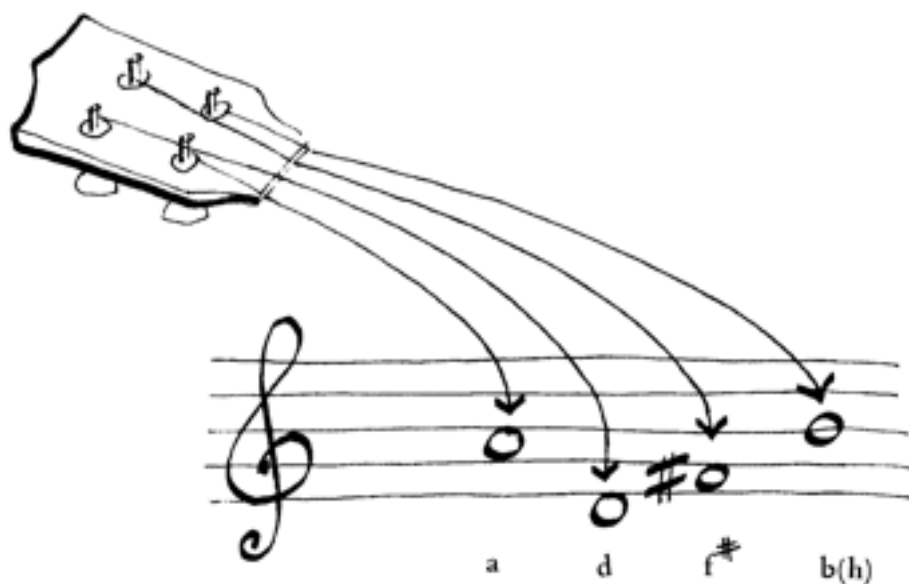
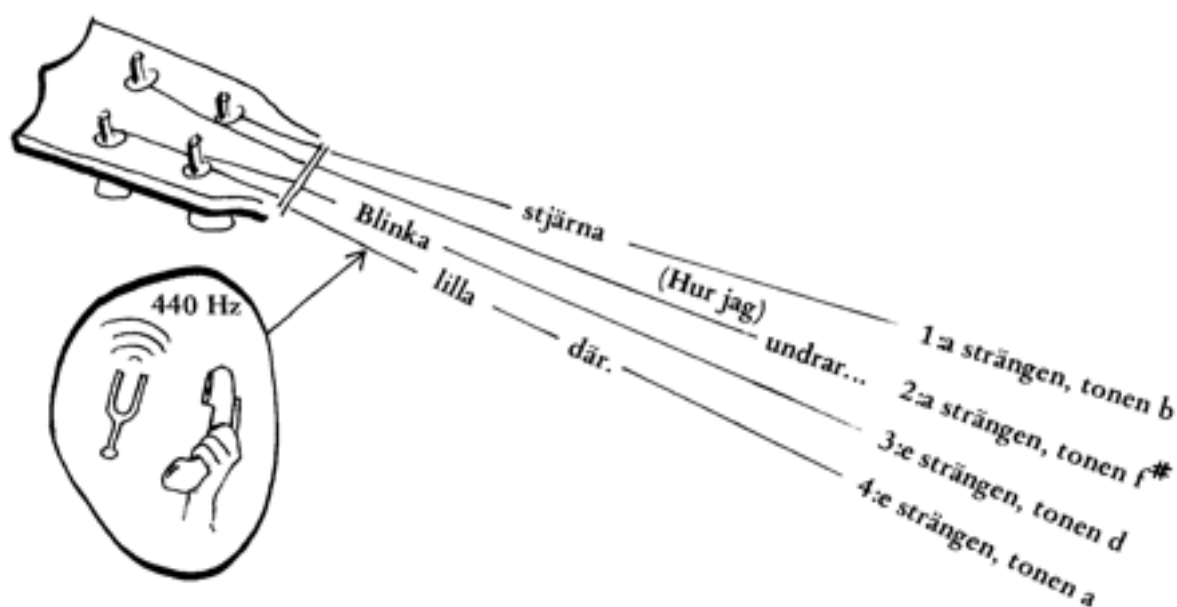
Stämning

Man behöver inte vara nybörjare för att tycka stämning är svårt. Därför redovisas här flera stämningsmetoder, så har du chansen att hitta någon som passar dig.

Sjung och stäm

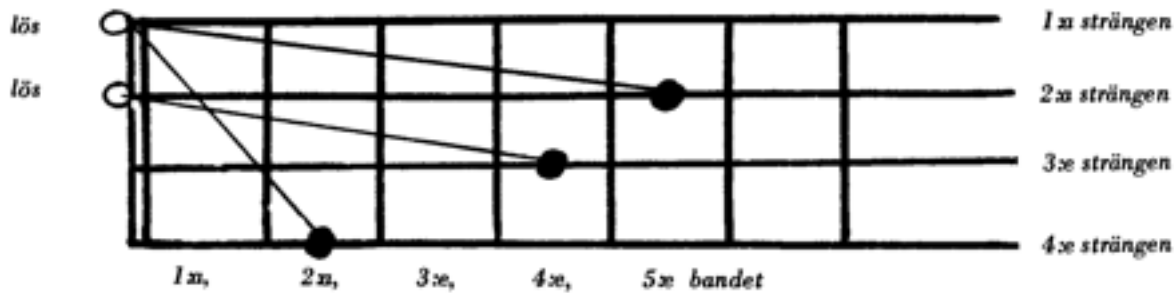
Sjung »Blinka lilla stjärna där...». Ukulelens alla fyra lösa strängar finns i den melodin. Observera att orden »lilla» och »där» har samma ton, men att »Hur jag» inte motsvaras av någon lös sträng.

En stämgaffel eller telefonton ljuder med ett A (440 Hz, svängningar/sek) och ger dig rätt tonhöjd för en sträng, den fjärde.

Stäm traditionellt

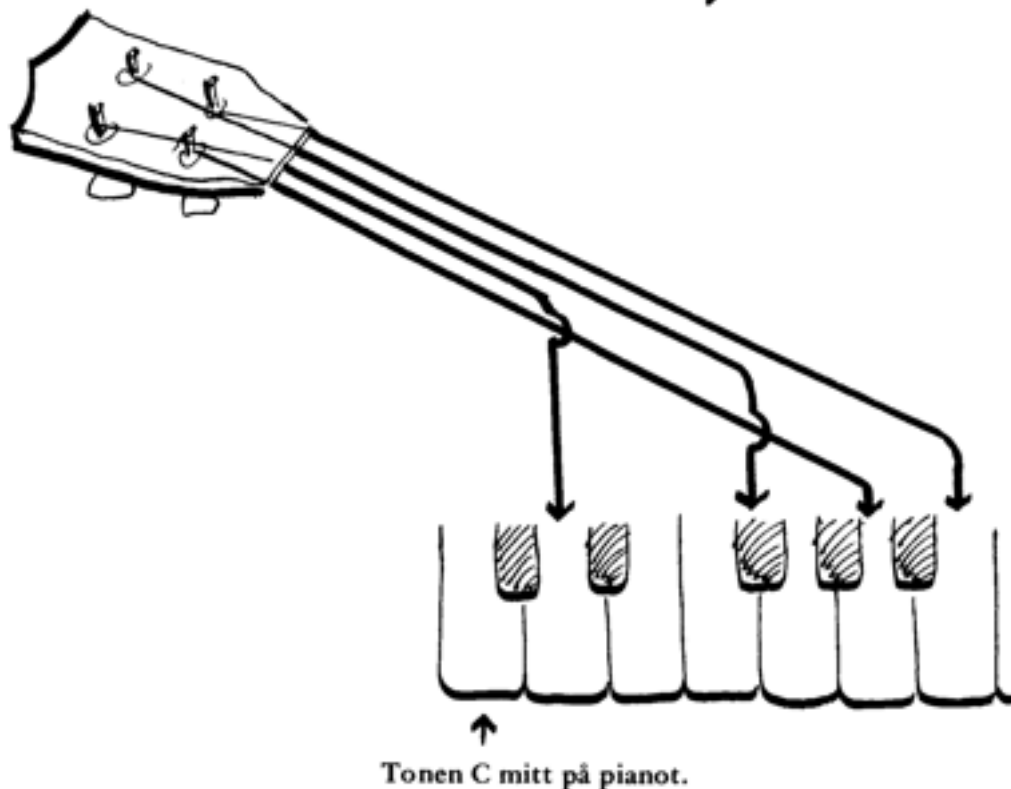
Man lyssnar på strängarna parvis och stämmer en sträng nedtryckt på ett visst band till samma ton som en annan lös, eller tvärtom. Den sträng man utgår ifrån måste vara någorlunda rätt. Se förra sidan.

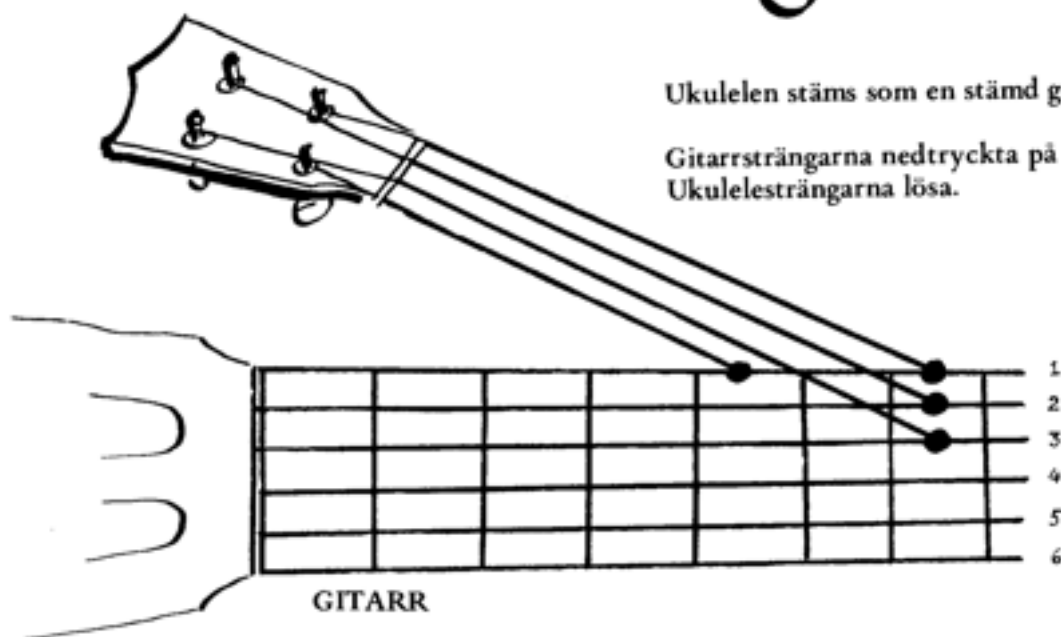
2:a strängen nedtryckt på 5:e bandet } som 1:a strängen lös
4:e strängen nedtryckt på 2:a bandet }

3:e strängen nedtryckt på 4:e bandet → som 2:a strängen lös

Stäm efter piano

Stäm efter gitarr

Ukulelen stäms som en stämmd gitarr enligt bilden.

Gitarrsträngarna nedtryckta på 7:e och 5:e bandet.
Ukulelesträngarna lösa.

FINSTÄMNING

När man fått lite spelvana bör man, precis som på gitarr, även finstämma efter klingande ackord. Man tar t.ex. ett enkelt D-ackord (se sid. 9) och hör om det låter bra. Om inte, drar man sakta över strängarna och försöker utröna vilken sträng som låter fel och sedan justera den.

Har man med svårstämda instrument att göra kan det vara enda sättet att få instrumentet spelbart.

Observera att ukulelen vid 1:a bandet är känslig för att man trycker för hårt. Tonen kan då bli lite för hög.

Teori för specialintresserade:

VAR LIGGER TONERNA?

Tonen före (under) C brukar på svenska heta H. Den stora mängden engelskspråkig musiklitteratur har lett till att även vi börjat kalla vårt gamla H för B och sänkt B, B^b, för Bess. I denna bok har vi alltså övergått till det mer konsekventa engelska systemet.

B ¹	C ²	C [#] /D ^b ²	D ²	D [#] /E ^b ²	E ²	osv.	1:a strängen
F [#] ¹	G ¹	G [#] /A ^b ¹	A ¹	A [#] /B ^b ¹	B ¹	osv.	2:a strängen
D ¹	D [#] /E ^b ¹	E ¹	F ¹	F [#] /G ^b ¹	G ¹	osv.	3:e strängen
A ¹	A [#] /B ^b ¹	B ¹	C ²	C [#] /D ^b ²	D ²	osv.	4:e strängen

Hur man håller ukulelen

Med höger underarm håller man den mot kroppen så att höger hand anslår strängarna någonstans mellan greppbrädan och ljudhålet.

Vid enklare icke-barréackord håller man halsen med vänster tumme och pekfingerrot i ett ledigt klämgrepp vid änden av greppbrädan.

Vid vanliga ackordbyten och vid byten till barréackord, då man i värsta fall måste flytta ner tummen till stöd mot halsen, kan den ändrade handställningen göra det svårt att hålla instrumentet.

Vad är det då man bör tänka på som kan underlätta? - Det är högerarmens tryck som gör att halsen (på ukulelen) vill framåt. Genom att låta vänsterhandens fingrar ständigt finnas framför greppbrädan håller de halsen tillbaka.

Vänsterhanden kan sedan föras framåt eller bakåt till ett läge där ukulelen pekar ut från kroppen i den vinkel som känns bäst.

Helan är lycklig och njuter av att han med sina prinskorvsfingrar lyckats få till ett »dubbel barré», E6 (se i ackordtabellen sid. 54).

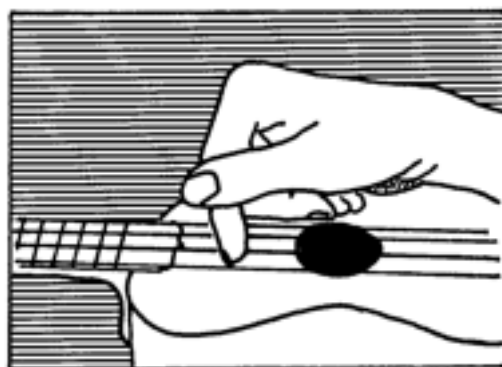
Helan och Halvan i filmen »Sons of the deserts».

Ukulele för nybörjare

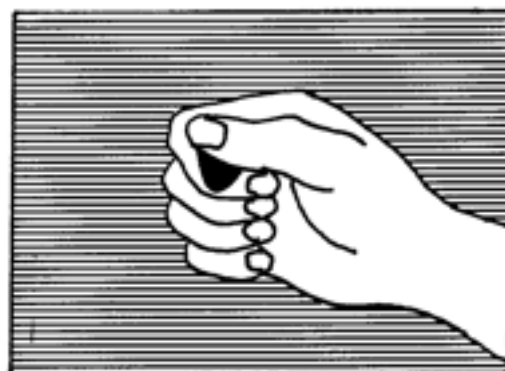
Du har valt ett tacksamt nybörjarinstrument. Det sägs att av alla instrument är ukulelen det lättaste för nybörjare. Gratulerar!

Låt oss börja med högerhanden. Försök hålla en jämn rytm och bara anslå strängarna nedåt. Pendla inte med armen utan slå an strängarna genom att vrida handen med underarmen. Att bara slå över lösa strängar klingar ju fint, det med. Använd pekfingeret (slappt) eller en plastbricka kallad plektrum.

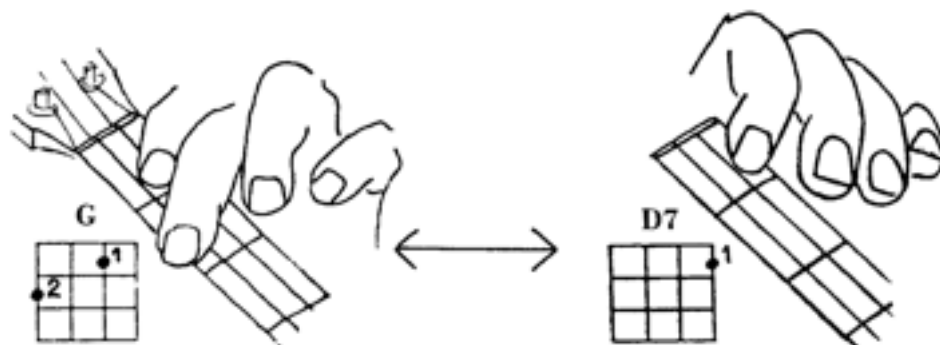
HÖGERHANDEN

VÄNSTERHANDEN

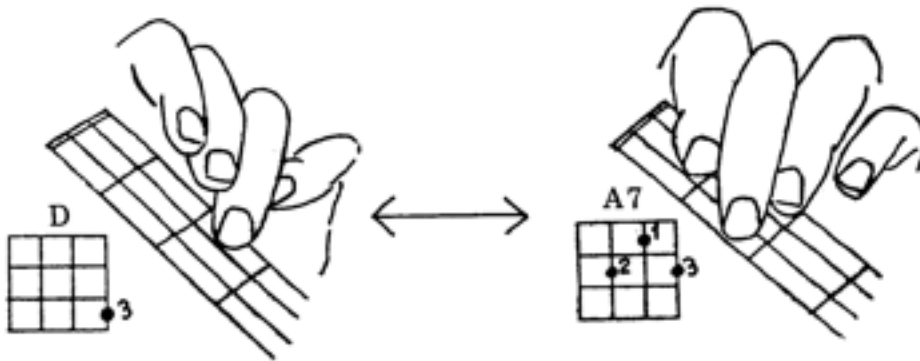
Med vänsterhanden tar du ackord. Börja med att öva byte mellan några av de lättaste ackorden. Det gör du bäst genom att spela sakta och jämt fyra slag per ackord och sedan byta utan släpning eller paus i rytmen.

Detta är ett ackord och det kallas G.

Fortsätt med D och A7.

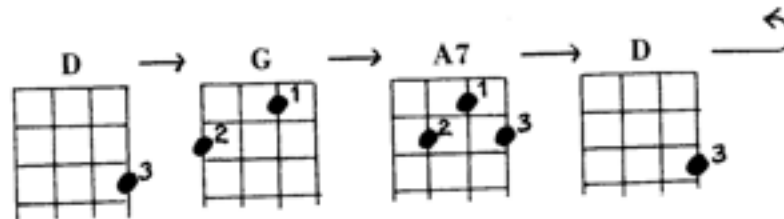
Obs! Lyft inte ringfingret utan glid på strängen mellan greppen.

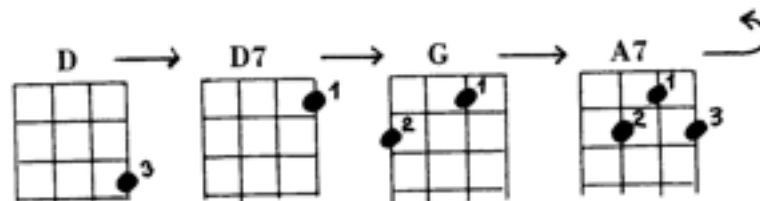
Öva nu fyra ackord i en följd: D-G-A7... och så D igen! Märk att D spelas både i början och slutet och att ackorden hänger ihop fyra och fyra.:

D-G-A7-D-D-G-A7-D-osv

Låt varje ackord motsvaras av fyra slag (en takt). Räkna i början, men försök efterhand känna när bytet ska komma.

I följande övning får du användning för alla de fyra ackord som du hittills lärt dig:

Ackorden hänger även här ihop i grupper om fyra. Vid slutet på »låten» återvänder man ändå till D, trots att övningen här ser ut att sluta på A7. Du hör nog själv att det skulle låta konstigt att sluta på A7.

Växla snabbare genom att bara slå två slag per ackord!

Sjunga och spela

Att kunna sjunga och spela samtidigt är inte självklart för nybörjare. Börja därför med några lätta 2-ackordslåtar till D och A7.

Komp 1a el.
2b? (sid.39)
Melodins
första ton:

Tom Dooley

Trad.

Standardlåten när man ska lära sig kompa. Bytena kommer regelbundet och glest. I början på ord som rimmor på »cry».

Ackorddiagram el. * = anslag

D
Hang down * your head Tom Doo - ley *

Hang down * your head and A7 cry * *

Hang down * your head Tom Doo - ley *

Poor boy * you're bound to D die. * *

Refräng mellan varje vers. Ackordbyte på understruken ord. Nyhet!

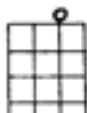
Jämför övningarna sid. 8. Du kan även spela låten med f.ex. G och D7, men hamnar då i ett annat sångläge. Det kallas att transponera.

Refräng: Hang down your head Tom Dooley,
hang down your head and cry.
Hang down your head Tom Dooley,
poor boy you' re bound to die.

2. This time tomorrow,
I reckon where I'll be.
Hadn't it been for Grayson,
I'd been in Tennessee.

1. I met her on the mountain,
there I took her life.
I met her on the mountain and
stabbed her with my knife.

3. This time tomorrow
reckon where I'll be.
Down in some lonesome valley,
hanging from a white oak-tree.

Torskvisa

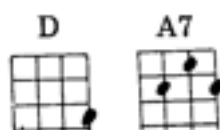
Denna roliga barnvisa kommer via Norge från Tyskland och heter i original »Vogel Hochzeit», Fågelbröllop.

Melodi: Trad.
Norsk text: Thorbjörn Egner
Sv. text: Ulf Peder Olrog/Håkan Norlén

Varje vers inklusive refräng både börjar och slutar på D. Det blir fyra slag per ackord utom på sista refräng-raden där det går lite fortare.

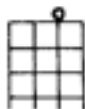
Ackordbyte på understruken ord, ibland stavelser. Nyhet!

Copyright ©
Norsk Musikforlag A/S, Oslo.
Tryckt med tillstånd.

För barn kan man försöka rita de ord som de ska byta ackord på.

En annan låt med samma enkla system för ackordbyte (fast med lite marigare melodi) har du på sid.26.

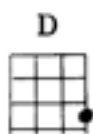

Aldrig ger vi upp

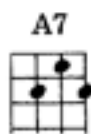
Denna populära låt kan sägas vara den svenska motsvarigheten till »We shall overcome». Verserna blir ständigt fler men refrängen består.

Trad.

Aldrig, aldrig, al - drig. Aldrig ger vi upp. Aldrig, aldrig,
 aldrig. Aldrig ger vi upp. Vi är ett träd med djupa djupa
 rö - ö - - tter. Aldrig ger vi upp!

D A7
 Aldrig, aldrig, aldrig. Aldrig ger vi upp.

D
 Aldrig, aldrig, aldrig. Aldrig ger vi upp.

G D
 Vi är ett träd med djupa, djupa rötter.

A7 D
 Aldrig ger vi upp.

D A7
 1. Rustningen ska stoppas! Aldrig ger vi upp.

D
 Rustningen ska stoppas! Aldrig ger vi upp.

G
 Vi är ett träd...

D A7
 2. Miljarderna till fredskamp! Aldrig ger vi upp.

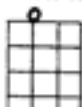
D
 Miljarderna till fredskamp! Aldrig ger vi upp.

G
 Vi är ett träd...

D A7
 3. Världen ska räddas! Aldrig ger vi upp.

D
 Världen ska räddas! Aldrig ger vi upp.

G
 Vi är ett träd...

Oh, Susanna

Denna låt får du här i två versioner. En med tre ackord och det duger utmärkt, och en kanske något överarbetad version med åtta ackord.

Kanske kan denna jämförelse ge en klingande inblick i harmonilärans »mysterium».

De stora ackordbokstäverna hör till den enklare versionen.

S. Foster

Y came from Ala - ba - ma with my banjo on my knee. I'm
rained all night, the day I left the weather it was dry. The

goin' to Louisi - a - na my true love for to see. It
sun so hot I froze to death, Sus - an - na don't you cry.

Oh, Sus - an - na Oh, don't you cry for me, I've

come from Ala - ba - ma with my banjo on my knee.

Enkel sällskapsdans
till »Oh, Susanna»

Sången sjunges i två verser till del 1 och 2, och refrängen två gånger till del 3 och 4. Sista gången stämmer dansarna in.

Uppställning parvis i ring, alla vända inåt.

1. Damera går 4 steg mot ringens mitt och 4 steg tillbaka (svängande kjolarna), medan kavaljererna klappar händerna. Kav. gör sen likadant som damerna och damerna klappar händerna.
2. Kav. och dam vänder mot varandra och gör »dosidos» på 8 steg och passerar varandra med höger skuldra. Helomvändning och »dosidos» upprepas med bakomvarande partner (passerar varandra med vänster skuldra).

3. Kav. och dam vänder mot varandra går i kedja runt i ringen. De börjar med höger handfattning med egen partner, stannar vid den sjunde (alltid m. höger handfattning) och kav. svänger runt dam ett halvt varv medsols under sin arm. Damen blir då stående framför kav. något till höger, med ryggen mot denne.
4. Handfattning höger i höger och vänster i vänster i axelhöjd och så går de runt motsols 16 steg trallande med i refrängen. Med lätt svajande gång, som det heter.

Ukulele till folkmusik o. dans

Ukulele är ett okonventionellt men lämpligt instrument att kompa många sorters folkmusik på, i synnerhet svensk gammaldansmusik.

Ett gäng folkmusiker består i allmänhet av några fiolspelmän och en eller flera dragspelare. Här har ukulelen en tacksam uppgift. Den sätter sprätt på efterslagen i schottis och driver på i polka och snoa. Det märks när ukulelen kommer in utan att den för den skull dominerar. Den ersätter inte en eventuell gitarr. Den har något annat, är mera rytmisk. Renlärt? - Kanske inte. Men dansmusik!

Polka och snoa (Komp 1b, sid. 39)

I polka och snoa (snabb 2/4-takt), som dansas till samma musik, ligger du på ett stadigt beat med nedåtslag på alla taktdelar. I frassluten eller när du känner för det slänger du in synkoperade uppåtslag (»oväntade betoningar»). Den finska dansen »humpa» går också bra att kompa så.

Schottis (Komp 1b, sid. 39)

I schottis (långsam 2/4-takt), som har lite långsammare puls, passar det bättre att slå snärtiga efterslag, dvs svagt på »1», men snärtigt och starkt på »2». Det går fint även till den besläktade »jänkan».

Tretaktsdanser

Tretaktsmusik (vals, hambo, mazurka, polska) är kanske inte riktigt lika roligt på ukulele. 3/4-takt lockar inte till att driva på och hetsigt synkopera. Du får hålla dig till att betona efterslagen, »2» och »3». Till tretaktsdanser, särskilt de med långsam puls (hambo och polska), vill man gärna ha stöd av något basstarkare instrument som på »1» kan balansera ukulelens ljusa efterslag.

Vad polskor beträffar har harmoniken egentligen aldrig varit ägnad åt vanligt ackordkomp. - Men varför inte!

Tonarter

Om man ser till de tonarter som används mest verkar den svenska folkmusiken specialkomponerad för ukulele. Finns det överhuvudtaget någon annan musikgenre där en överväldigande majoritet av låtarna spelas i D-dur, A-dur eller G-dur. Alla som skraddarsydda för ukulele! Ha, ha!

Igelkottaskinnet

Nu blir det schottis. Upp och dansa!

Trad.

Och gubben han sade till gumman sin: - Ta och sätt en lapp ut - i byxan min. Uti ändanom, uti ändanom. Allt uti byxorna i ändan - om.

1. Och gubben han sade till gumman sin:

- Ta och sätt en lapp uti byxan min!

Refräng: Uti ändanom, uti ändanom.

Allt uti byxorna i ändanom.

2. Och gumman hon gick sig till skogen en natt

och där ska ni se hon en igelkott fick fatt. Uti ändanom... och då ska ni veta vad käringen fick. Uti...

3. Och gumman hon tog sitt igelkottaskinn

och alla vassa taggarna vände hon in. Uti...

4. Och gubben han hoppa, han skrek och han svor:

-Jag tror själva Hin uti byxorna bor! Uti...

5. Och gubben han sade till gumman sin:

- Varför har du vänt alla taggarna in? Uti...

6. - Jo, därför att du är så lat ditt skräll

så du sitter och drar dig från morgon till kväll! Uti...

7. Och gubben han tog sina byxor och gick

och då ska ni veta vad käringen fick. Uti...

8. Men då tog gumman ett ekorraskinn

de lenaste håren de vände hon in. Uti...

9. Och då blev gubben så glad i sitt sinn

han klappa' och pussade käringen sin. Uti...

Komp 37
 (sid. 39)
 Melodins
 första ton:

Dagny

Den segaste tillställning blir till den ballaste balluns.
 Vad vore en fest utan Öwe Thörnqvist!

*Till min son
 och minis bebis
 och konst-konst
 Thorne till alle
 28/5-08*

Chords: D, D7, G, D

Inte visste vi vad kärlek var förrn lilla Dagny kom till stan. Nu

Tryckt med tillstånd av Öwe Thörnqvist.

Dagny

f

Du ska få min gamla potta

Graden av utsmyckning bestämmer du själv. Parentes runt ett ackord betyder att det är lika rätt med som utan det.

E7 hör till de svårare s.k. barréackorden, där man måste trycka ner flera strängar med endast ett finger, mestadels pekfingeret.

I det här sammanhanget blir det smidigare med långfingeret som barré.

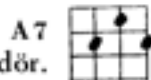
(She'll be comin' round the mountain) Trad.

D

1. Du ska få min gamla potta när jag dör.

Du ska få min gamla potta när jag dör.

A7

D

D7

→

För där uppe hos Maria får man

G

(E7)

pissa i det fria.

A7

D

Du ska få min gamla potta när jag dör.

D

2. Du ska få min gamla kortlek när jag dör.

Du ska få min gamla kortlek när jag dör.

A7

D

D7

För där uppe hos Gud Fader får man

inte dra en spader.

A7

D

Du ska få min gamla kortlek när jag dör.

D

Refräng: Singing ay ay yippie yippie ay,

A7

singing ay ay yippie yippie ay,

D

D7

singing ay ay yippie yippie,

G (E7)

ay ay yippie yippie,

A7

D

ay ay yippie yippie ay.

D

3. Du ska få min gamla moster när jag dör.

Du ska få min gamla moster när jag dör.

A7

D

D7

Hon är rivig och besvärlig, men i

sängen är hon härlig.

A7

D

Du ska få min gamla moster när jag dör.

Den här låten kan gärna spelas i ett högre sängläge. Pröva med E-dur. Ackorden blir då:

E, B7, E7, A och F#7.

Ackordövningar

Ackordövningarna på följande sidor är upplagda så att man leker med de sex ackorden på varje sida. De utgör grund för tonarten med dess parallelltonart och bygger upp tonartskänslan. Det är roligt att själv hitta på nya följder och kombinationer. Ackorden är nära besläktade och klingar därför bra i följd. Ofta förekommer de i en och samma låt.

I de mer avancerade låtarna förekommer oftast ytterligare ackord som inte är medtagna i ackordcirkeln på övningsbladen.

Låtarna i denna bok är noterade i de allra lämpligaste ukuleletonarterna, främst D-dur. Efter att ha studerat ackordövningarna är det ingen konst att spela låtarna i tonarter som kanske bättre passar just Din röst.

Ackorden står i cirkelform för att visa att man från ett ackord kan gå vidare till vilket annat som helst i cirkeln.

TRANSPONERA

Att transponera är att byta tonart.

På dessa blad har ackorden alltid samma inbördes förhållande. Bladen fungerar därför som enkla transponeringstabeller: Om du spelar en låt med ackord från något blad kan du byta ut dem mot motsvarande ackord på vilket annat ackordblad som helst.

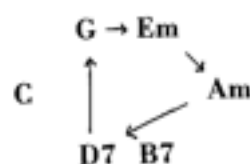
Ackorden i vänster cirkelhalva utgörs av durtonartens tre vanligaste ackord och de i höger halva av de tre vanligaste i molltonarten.

EXEMPEL 1:

Du spelar »Aldrig ger vi upp» på sid. 12. Låten står där i D-dur med D, A7 och G. Om du vill höja den lite kan du spela den i E-dur. E-dur hittar du på sid. 24 och där kan du plocka ut motsvarande ackord.

EXEMPEL 2:

Du spelar »Oh, Carol» i G-dur med rundgången: G - Em - Am - D7 - osv, men tycker att den går för högt i den tonarten. Då transponerar du den till exempelvis D-dur. Byt ut ackorden som står på samma plats i cirkeln. Rundgången blir då: D - Bm - Em - A7 - osv.

Teori för specialintresserade:

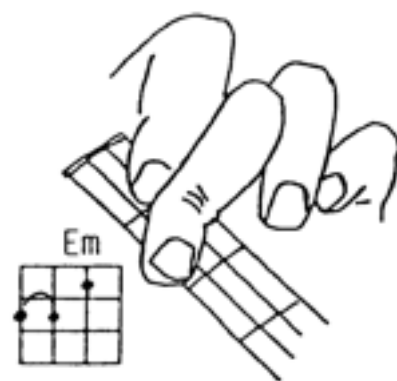
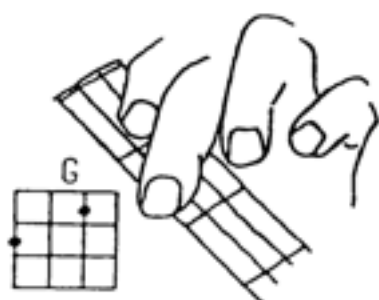
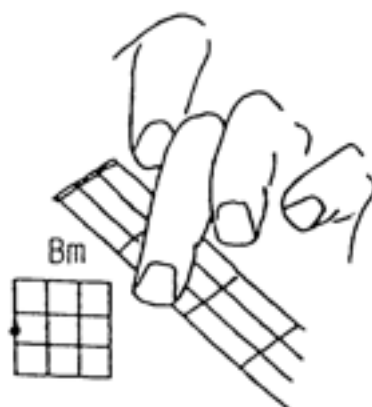
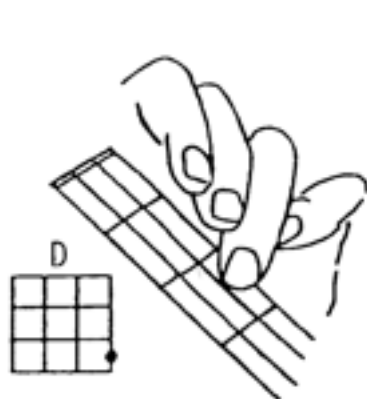
TONARTER PÅ UKULELE

Liksom på gitarr är det de s.k. ♯ (kors)tonarterna, G-dur, D-dur, A-dur, E-dur och B(H)-dur (ej F♯-dur) med tillhörande parallelltonarter i moll som är tacksammast på ukulele.

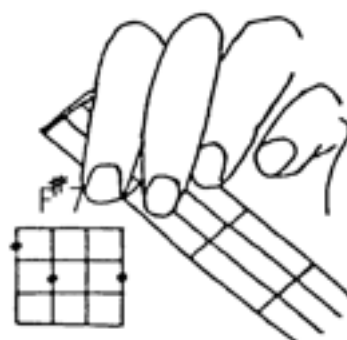
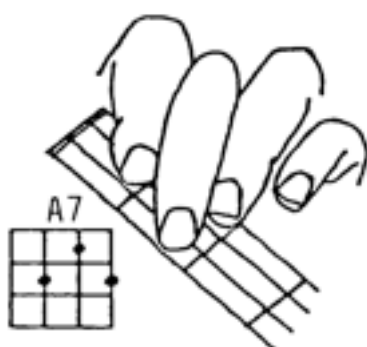
I C-dur, men framför allt i de s.k. ♭-tonarterna, F-dur, B♭-dur, E♭-dur, A♭-dur, D♭-dur och G♭-dur med parallelltonarter duggar barrégreppen tätt. Det är tekniskt jobbigt, men har även sitt pris i klang och fyllighet.

Ackordövningar

D-dur och B-moll

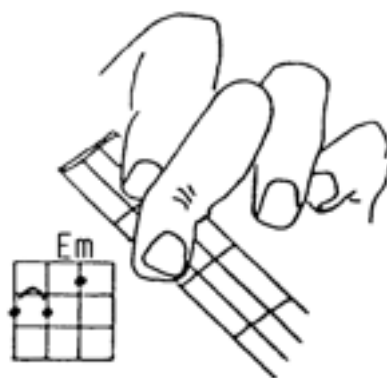
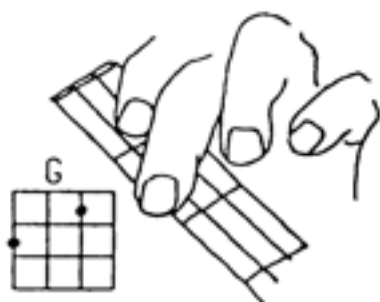

Alternativt grepp, se
Ackordtabell sid. 54.

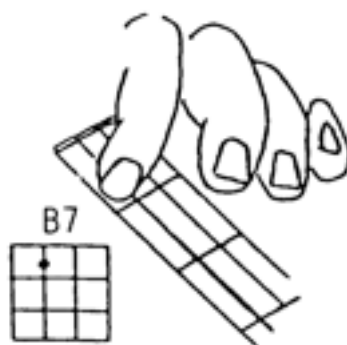
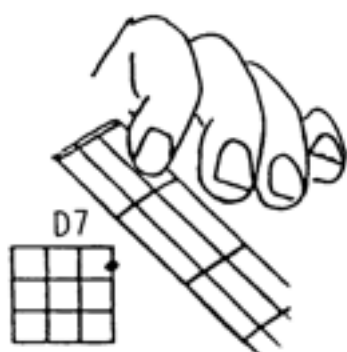
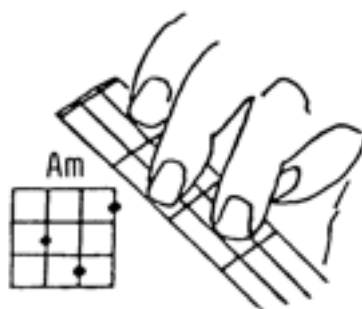
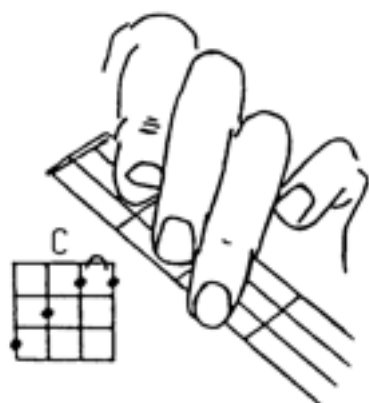

Akkordövningar

G-dur och E-moll

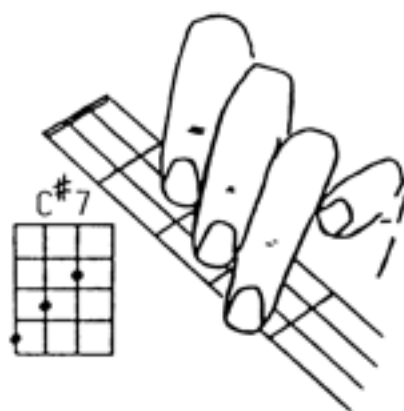
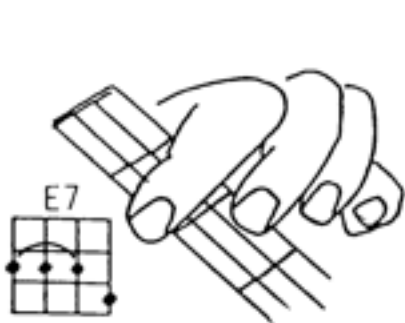
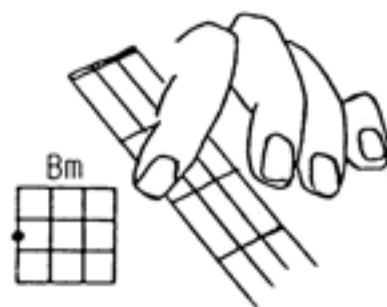
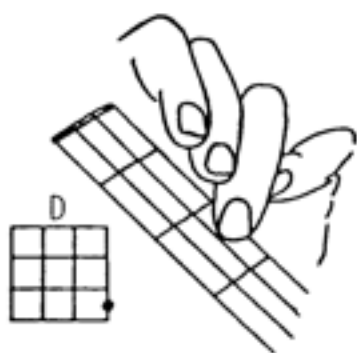
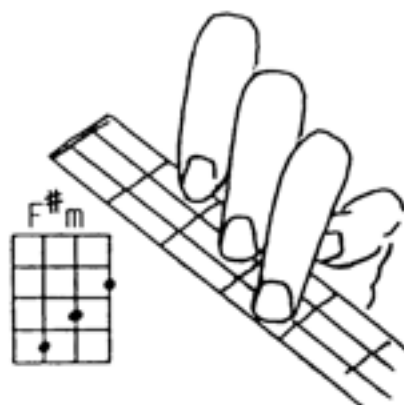
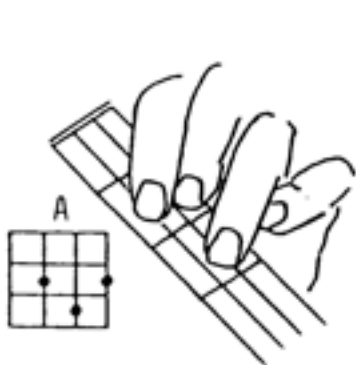

Alternativt grepp, se
Akkordtabell sid. 54.

Akkordövningar

A-dur och F[#]-moll

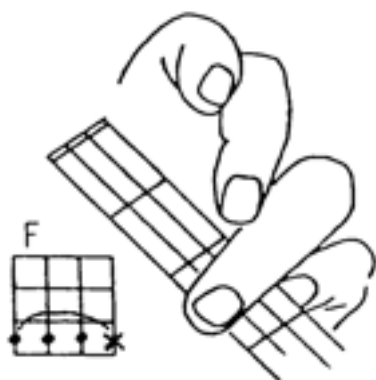
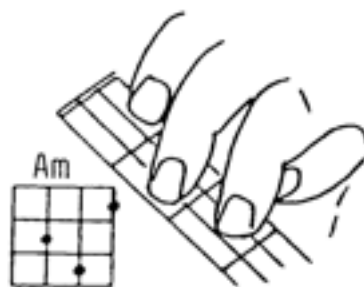
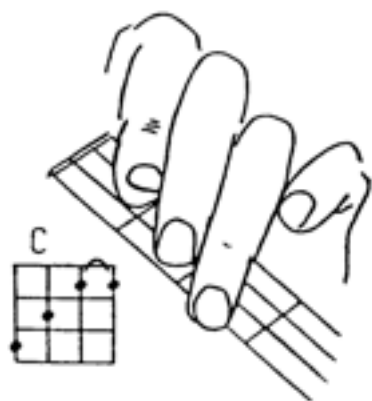

Alternativt tar man E7 som på nästa sida eller som E på sid. 24 och bygger på med lillfingret.

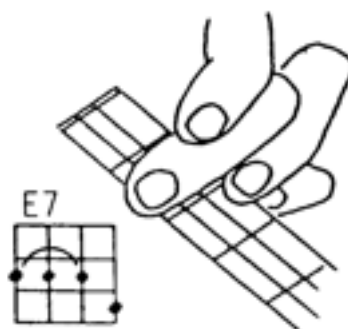
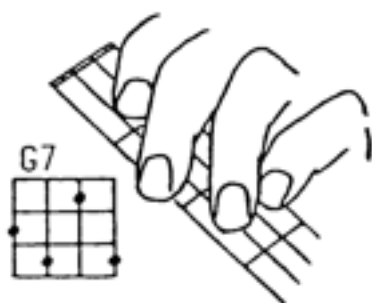
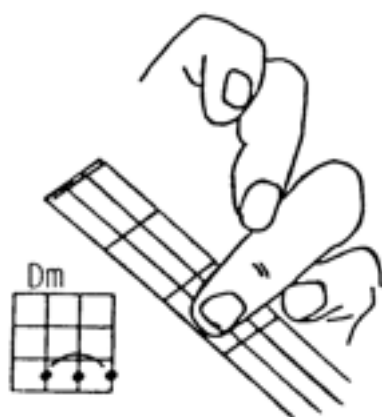
Det senare är kanske lättare, men man blir mer begränsad och uppbunden.

Akkordövningar

C-dur och A-moll

x = dämpas

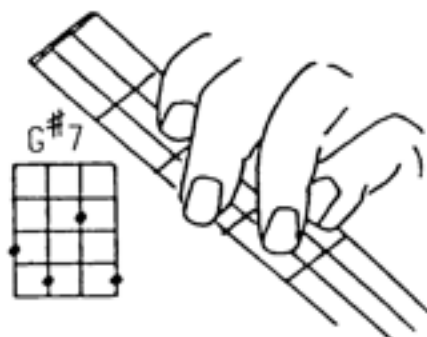
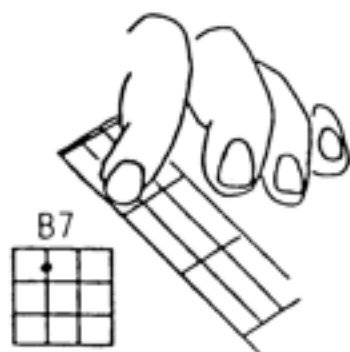
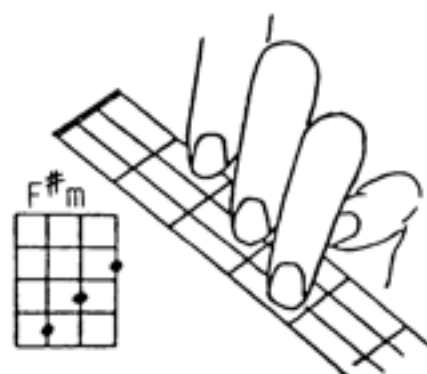
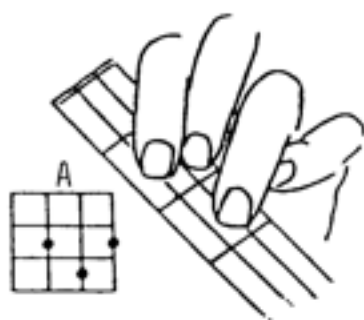
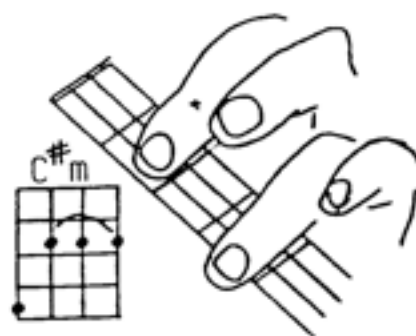
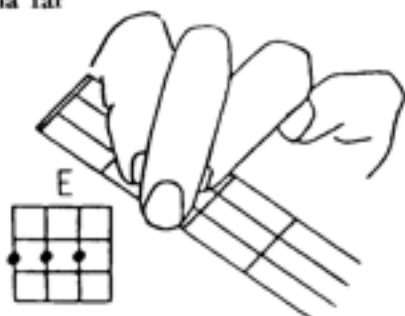

Obs! Ej samma grepp som på förra sidan.

Akkordövningar

E-dur och C[#]-moll

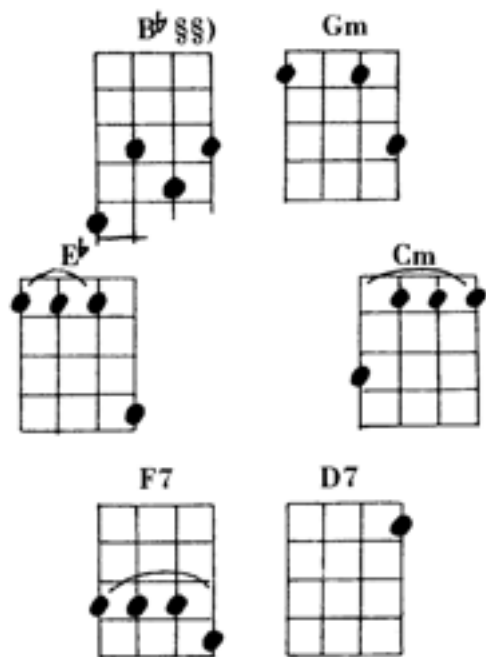
Märk det originella greppet med pekfingeret i mitten. Man behöver inte ha händer stora som dasslock för att känna att fingrarna får bättre plats så här.

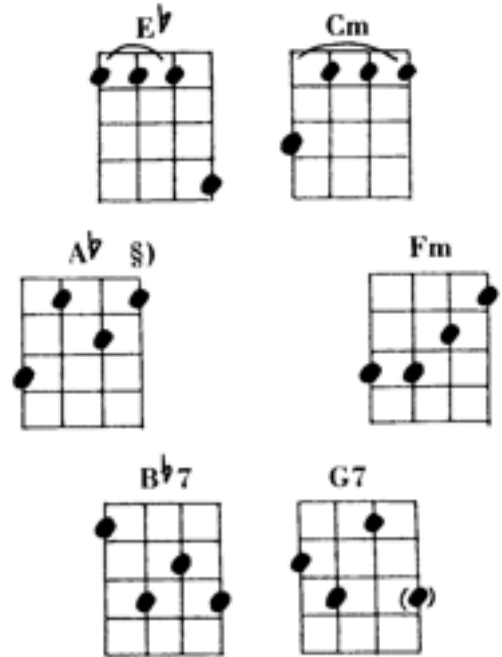
Observera att man i E-dur aldrig behöver släppa 3:e strängen med pekfingeret. Man bara glider.

Mariga tonarter

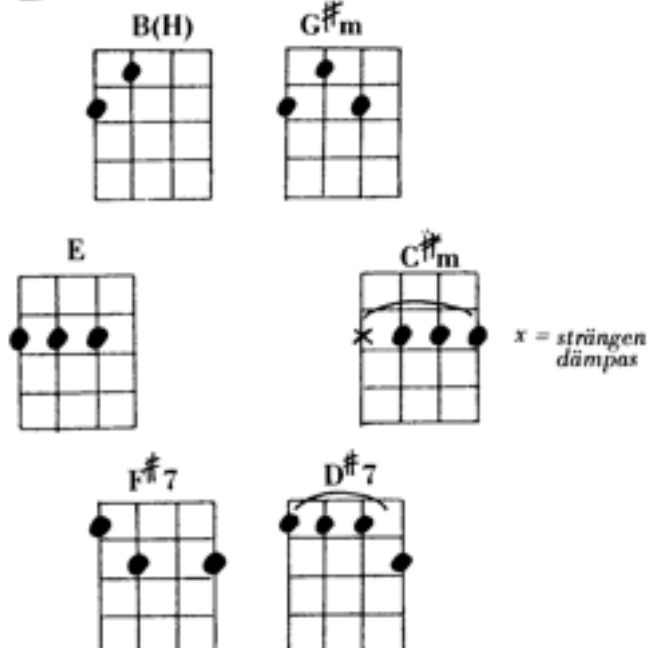
B^b-dur G-moll

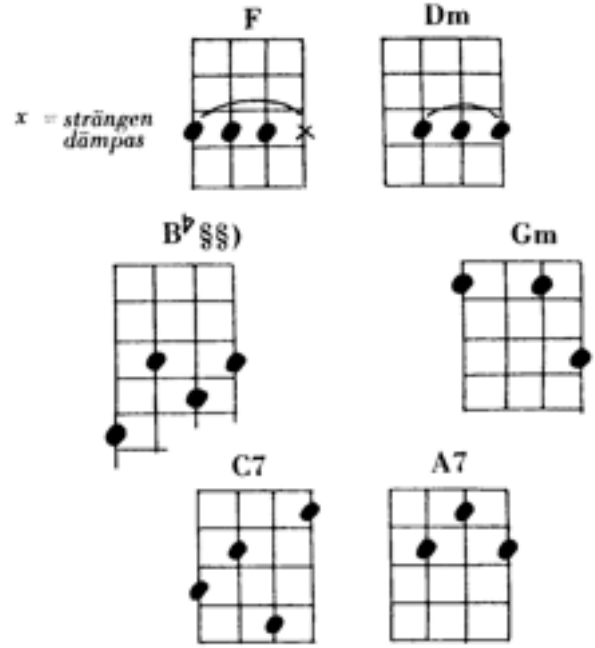
E^b-dur C-moll

B-dur G[#]-moll

F-dur D-moll

B-dur ligger bra till på ukulele, men tonarten är mycket ovanlig.

§) Kan tas med barré över 1:a bandet.

§§) Kan tas med barré över 3:e bandet.

Naturbarn

Povel Ramel

Änge som helst. Den här
känns lika fräsch.

Donna - om näsna - Bön
LIGGA "NATURBARN" TILL
FÖR UKSÖZON: VÄLKOMME: 16/7-01

HAKÄ

THOMAS!

"BÄTTRE SONG
ÄN ÄNNU SENARE!"

TAGET FÖR FRÅN
"SKOLAN" OCH
LYCKAN NU!

Povel Ramel

hav på liten ö, enligt broschyr: Pa - ra -

Komp 57
[sid. 40]
Melodins
första ton:

Blå Stetsonhatt

(The Velvet Glove)

Hela svenska folkets älskade Hasse å Tage sjöng denna
låt i 68 - öresrevyn på restaurang Skeppet 1969.

Häll ett getöga på taktstrecken i noterna. Varje takt
rymmer fyra slag.

H. Spina
Sv. text: Hasse Alfredsson -
Tage Danielsson

Sjömansjul på Hawaii

Vår ständiga längtan efter Paradiset, som för oss nordbor ofta tar sig formen av sol och sandstränder, har lett till att vi fått något så unikt som vår egen säkta svenska hawaii-musik.

Räkna med dubbel succe när du sjunger den här storsäljaren till eget ukulelekomp.

Musik: Yngve Stoor
Text: M. Torres

Litteratur:

Yngve Stoor's mest »hawaiianska» låtar finns i nothäftet »Söderhavspärlor», Schlagerförlaget Lani.

Ukulalia

Namnet ukulele är hawaiiiska och betyder dansande fluga. Högerhanden far fram över strängarna som en dansande fluga.

HAWAII

Ukulelens vagger är dock inte Hawaii, som många tror. Den har färdats längre än så på sin väg till vårt nordliga land. På 1870-talet fördes den till Hawaii av portugisiska sjömän.

PORTUGAL

Portugiserna kallar den cavaquinho (kavakinjo). Stämningen är en annan, men instrumentet är egentligen detsamma. Tyvärr är kvaliteten på de instrument som man idag finner i Lissabons musikaffärer så låg att de inte duger till mycket mer än att hänga på väggen.

Längre tillbaks kan rötterna sökas i den muslimska kulturen, men det lämnar vi därhän just nu.

USA

Hawaiianerna blev mycket förtjusta i detta lilla instrument och på 1920-talet sköljde en våg över USA av »äkta hawaiiisk folkmusik». Bastkjol, palmsvaj och andra tillbehör följde med på köpet.

SVERIGE

Här var det först på 30-talet, främst genom »Flygmalajen» Georg Formby och hans filmer, som folk ute i stugorna fick kontakt med ukulelen. Idag finns det återigen folk som inte har hört ordet, men det lär snart vara avhjälpt.

”Flygmalajen” Georg Formby

Georg Formby startade sin karriär på 30-talet och blev snart de brittiska massornas stora idol. Genom sina många grammofonskivor, filmer, radio- och TV-program blev han snart oskiljaktigt förknippad med det dittills så underskattade instrumentet - ukulelen.

1942 var Georg Formby den högst betalde artisten i England. Amerikanerna sträckte fram sina checkblock och sa »Skriv ditt eget gage!», men Georg avstod. Han trivdes bäst hemma.

I STOCKHOLM 1946

1946 kom han i alla fall till Stockholm och uppträdde på det fullproppade Nöjesfältet (läg mellan Gröna Lund och Wasavarvet). Publikrekord sattes och folkmassorna sprängde grindarna. Han behövde bara visa sig så skrattade folk. Med den garvade music-hallartistens hela gemyt och avspändhet sjöng han sina sånger och vann publikens fulla hjärta med flyhänta ukulelesolon.

»THIS UKE LOW»

Det svängde fint om hans musik även om hans sätt att stämma instrumentet var minst sagt »home made». Han behärskade inte det här med tonarter så bra. Men vad gjorde det! I stället hade han 4-5 instrument med in på scenen, alla stämde olika för att i varje låt passa hans röst. Ibland låg de på ett bord, ibland räcktes de fram ur kulisserna. På lappar hade han skrivit: »This uke low», »Middle uke», »Next to high uke» etc. Han var inte musikalisk på det viset. Kanske en källa till tröst för alla notblinda gehörsmusiker.

BERYL

Hans fru Beryl hade stor del i hans framgångar. Hon skötte ekonomin och bestämde inte minst vilka motspelerskor han skulle få i filmerna. Strax efter hennes död förlovade han sig med en ung lärarinna, men avled i en hjärtattack sex veckor senare. Död 1961, 57 år gammal.

LÅTARNA

Många minns säkert fortfarande hans låtar. De mest kända är: »When I'm cleaning windows», »Leaning on a lamp-post», »Chinese Laundry Blues», »My little ukulele», »Swimmin' with the wimin'» och »It's in the air».

Låttexterna är alla fulla med anspelningar på »onämbara ting» och slang i omisskännlig engelsk humorstil.

Skulle någon till äventyrs vara osäker på vad titeln »I wonder who's under her balcony now?» egentligen betydde, så behövde han bara vänta några versrader på klarhet:

»Is he kissing her under the nose
or underneath the archway
where the Sweet William grows?»

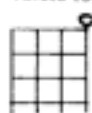

Georg Formby med sin ukulelebanjo.

I början av sin karriär använde han sig av traditionell ukulele, men övergick sedan nästan helt till den ljudstarkare och i orkestersammanhang mer lämpliga, men äck så mycket klumpigare, ukulelebanjon.

Georg Formby finns på flera samlingskivor.

I »Georg Formby Completes», Wise Publications, finns ett 60-tal av hans låtar samlade. Alla med noter, text och ackordanalyser plus en hel del roliga bilder och anekdotiskt material.

När jag putsar fönster

(When I'm Cleaning windows)

Låten fick från början inte spelas och var döds-
skallemärkt av BBC. I britternas »Ring så spelar vi»
avlogs en skivönskning med orden »Sorry, but the
windows aren't clean enough».

Men sedan började drottningen tycka att det
svängde...

G. Formby/C. Gifford
Sv. text: Allander - Ederiöf - Moberg

Refrä

=====

=====

Intro:

G	A7	D7	G7	C	C[♯]dim	E7	E[♭]7	B7

Madrassen

En del minns kanske TV-programmet Mosebacke Monarki, där »Helmer Bryds» och hans orkester till tittarnas förtjusning framförde denna svenska...ja, översättning är synd att säga. I original heter låten »Leaning on a lamp-post» och tillhörde en av de mest älskade Georg Formby-sångerna.

Noel Gay
Sv. text. Hasse Alfredsson ·
Tage Danielsson

Tryckt med tillstånd av Air Music Scandinavia AB

Komp och anslag

Med högerhanden anslår man strängarna antingen med ett plektrum eller med ett avspänt och slapt pekfinger. Att spreta ut med fingrarna (se Helan sid. 7) ger en viss balans åt handen och gör att man kan spela snabbare med pekfingeret.

När du behärskar det enklaste spelsättet, nybörjarkompet, blir nästa steg att anslå uppåtslag mellan nedåtslagen. Detta kan göras i alla möjliga kombinationer som rytmnoteringarna snart kommer att visa.

En rytm ryms för det mesta inom en takt, men takterna skrivs två och två för att man ska se skarven. Sista slaget i en takt kan nämligen kännas som hörde det till den följande. En del rytmer sträcker sig dock över två takter.

»NOTER» FÖR ICKE-NOTKUNNIGA

Rytterna är noterade på två olika sätt. Dels på traditionellt sätt med noter och dels, under noterna, med en sicksacklinje som motsvarar högerhandens rörelser ner och upp.

TECKENFÖRKLARINGAR

 = Repristecken

 = Taktstreck

 = Betonat snärtigt anslag

 = Rasgueado eller arpeggio.

Rasgueado betyder att man sprätter ut med fingrarna över strängarna. Från att man haft handen knuten låter man i tur och ordning lill-, ring-, lång- och pekfingeret sprätta ut i snabb följd.

Arpeggio betyder "brutet" ackord. Om du spelar med plektrum anslår du alla strängarna i en rörelse, men aningen återhållet så att man urskiljer dem separat.

Noter

 = Nedåtslag

 = Uppåtslag (ibland bara rörelse)

 = Bågen binder ihop noterna till en. Den andra tonen skall alltså ej anslås.

Icke-noter

 = Nedåtslag

 = Uppåtslag

 = Rörelse utan anslag

NOTER FÖR NOTKUNNIGA

»NOTER» FÖR ICKE-NOTKUNNIGA

Hang down your head Tom Doo- ley. Hang...

1a
Nybörjarkomp.
Bara jämna nedåtslag.
Ex: Tom Dooley, sid. 10.

1b
Enkelt och svängigt med
betonat 2:a och 4:e taktslag.
Ex: Torskvisa, sid. 11.
Schottis och snoa
(2/4 - takt), sid. 15.

En äk- ta Nord-sjö-torsk jag är och född...

2a
Pop- och rockkomp.
Lämpligt för öslåtar.
Ex: Jailhouse rock,
Anna och mej,
Torskvisa, sid. 11.

Stack iväg från ingen- ting - sökte mej...
Let's rock - everybody let's rock...

2b
S.k. punkterad rytm.
Alla rytmer kan efter behag
göras punkterade.
Ex: Tom Dooley, sid. 10.
Du ska få min gamla..., sid. 18.

Hang down your head Tom Doo- ley. Hang...

3
Enkelt och användbart.
Ex: Sjömansjul på Hawaii, sid. 30.
Dagny, sid. 16.
All of me.

Jag en en- sam sjö- man är från den svenska..

When I go win-dow cleaning to earn...

4

Snabb.

Ex: När jag putsar fönster, sid. 34.

Aldrig ger vi upp, sid. 12.

Blå stetsonhatt, si - denkra - vatt...

5

Punktera gärna, se 2b.

Ex: Blå Stetsonhatt, sid. 28.

En dy-y-y-y-rbar orkidé och en cho-kladask...

6

Enkelt komp.

Ex: Madrassen, sid. 36.

Oh, Ca-rol, I am but a fool...

7

Bra till många 60-talslåtar.

Ex: Oh, Carol,

Save the last dance for me,

Diana, etc.

Jag vill tacka li - vet som gett mig så mycket...

8

6/8 - takt.

Gärna latinamerikanskt.

Ex: Jag vill tacka livet,

Svarta tupp.

* = Knack i locket

9

»3 mot 2» - rytm.

Piffar upp mellan sång-
verserna i snabba låtar.

10

Förövning för trioler.

Vartannat betonat slag blir
uppåtslag och vartannat blir
nedåtslag.

En triol inslängd här och där
svänger till låten.

11

Rumbarytm.

Passar inte bara till rumba.

Här rör sig handen inte i en
jämn rörelse upp och ner.

Märk i stället de snabba
lyftrörelserna mellan anslagen.

Ex: Naturbarn, sid.26.

12

Samma som ovan fast nu med
triolinslag. De kommer med
snabbheten.

Även kallat »split stroke», flitigt
använt av Georg Formby.

13

Innehållande ett annat »split
stroke».

Triolen på slutet av första
taktan ger uppåtslag på ettan
i nästa takt. Det kan kännas
ovant, men ger ett skönt sug.
Se pilen.

Melodispel

Melodispel är något helt annat än komp. Melodispel går utmärkt på ukulele, men blir svagt vid spel på enstaka strängar. Tvåstämmigt melodispel på s.k. parallella terser låter redan mycket mer.

Hur man håller ukulelen vid melodispel kan skilja sig lite från hur man håller vid komp. Halsen på instrumentet behöver lyftas lite för att vänsterhanden ska komma runt bättre och kunna stödja med tummen bakom greppbrädan ungefär mitt för där de andra fingrarna trycker ner strängarna.

Låt oss nu förutsätta att du kan det elementäraste om noter. Melodispel på ukulele sker företrädesvis på de tre första strängarna, då de redan med sitt omfång täcker den fjärde.

»1:a läget» betyder att vänsterhanden håller så att pekfingeret är i höjd med 1:a bandet, långfingeret i höjd med 2:a bandet, ringfingeret i höjd med 3:e bandet och lillfingeret i höjd med 4:e bandet.

En D-durskala med vänster hand i 1:a läget ser ut så här:

Fingering: - 2 - 1 3 - - 2 3

En E^b-durskala har samma mönster fast inga lösa strängar:

Fingering: 1 3 1 2 4 1 3 4

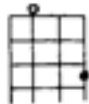
Genom att flytta handen »uppåt» längs halsen (åt höger) till nya lägen kan du spela durskalan i E-dur, F-dur, F[#]-dur, G-dur, A^b-dur, A-dur, B^b-dur och ända upp till B-dur.

Då har du nått tolfte bandet och fler brukar inte finnas på ukulele. C-dur- och D^b-durskalorna kan du inte få kompletta med mindre än att du stämmer ner ukulelen.

Där så är möjligt bör du använda lösa strängar och hålla dig till första läget.

Spela en melodi efter noter i D-dur. Vilken är det?

Efför hur västanvinden suvar, Lundh.

Uku-Lesse och Uku-Lill

Duett för ukulele och ukulela.

Tillägnad Elisabeth och Per Almquist.

av Thomas Allander

»Han» eller »Hon» sjunger alltid första stämman. På

»Båda» sjunger hon första och han andra.

Gm D7 Gm G7 Cm

Han: 1. Jag är Uku - Lel - le, Hon: och jag Uku - Lill,
 Hon: 2. Nu vill jag spela på dig och knäppa din sträng.
 Han: 3. Lill vad du e' tjus - ig! Hon: Och du lika - dan!
 4. Allt gick ganska fort sen vi stött på varann.
 5. När vi blivit gam - la och har plingat ut

D A7 D7 Gm Cm C#dim D

Båda: två små u - ku - le - lis - ar på re - sa vart vi vill. Vi
 Låt oss ligga på ackord pre - cis som en Cho - päng.
 Båda: Vi har blivit sto - rar nu och längtar li - te - grann.
 Han: Di - na uku - räl - rar klang och börja - de gå an: »Men
 vä - ra uku - bä - bi - sar kan stäm - ma upp små tjut.

Gm D7 Gm G7 Cm

tycker om att sjung - a och dansar en del, men
 Hur vi nu ser skill - nad på hon och på han. Båda: Ja,
 att få u - ku lul - la och ha lite laj. Hej,
 prov' först å flytt' sammen och se om ni pass'» Båda: Då
 För vad vo - re världen ut - an en ton? Att

D A7 D7 Gm Cm D D7 Gm

all - ra bäst blir stäm - ning - en än - då med li - te spel.
 det är nåt som ba - ra u - ku - le - lis - ar - na kan.
 Wa - ki - ki, A - lo - ha - Oe, nu far vi till Ha - wai!
 sva - ra vi på norr - ländskt vis: »Vi pro - ve' å he' pass'»
 ba - ra fin - nas till är alla uku - le - lis - ars mission!

Gm F6 E^b7 D7

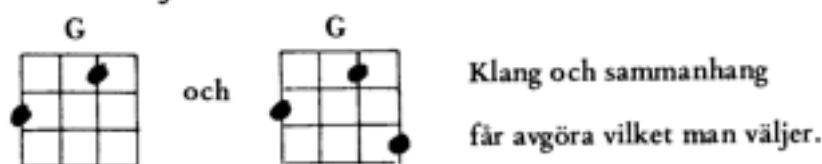
Tryckt med tillstånd
av mig själv.

Alternativa grepp

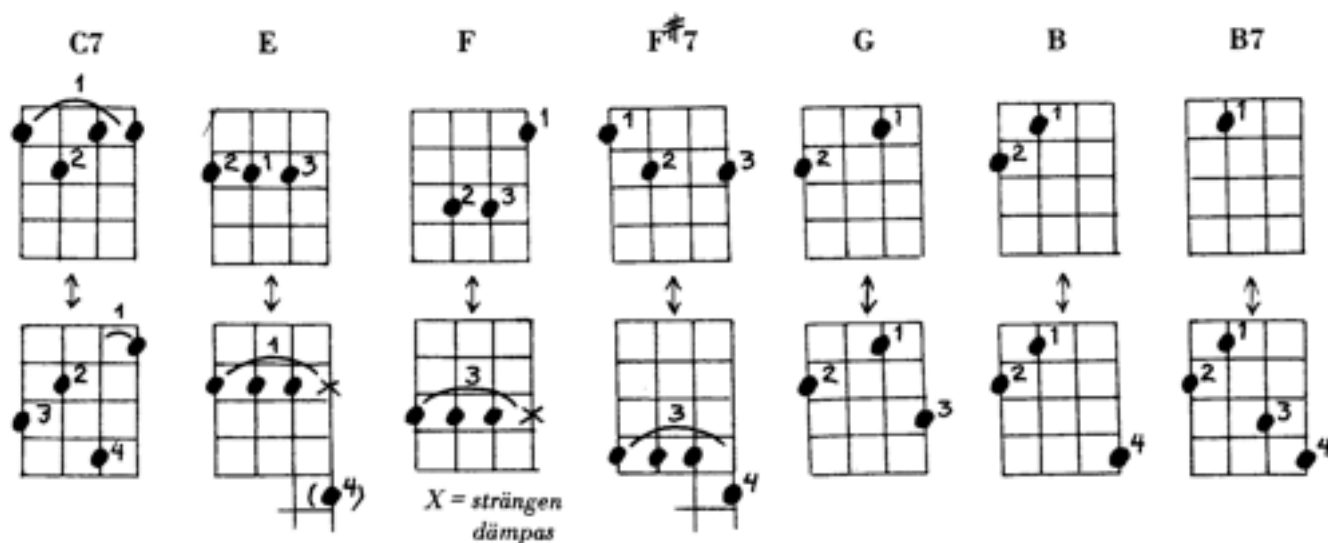
Samma ackord kan tas på olika ställen längs ukulele's smäckra hals. Det kan fås att klinga fylligare eller tunnare, ljusare eller mörkare. Ackordet är detsamma, men greppet är olika (t.ex. barrégrepp). I ackordtabeller finner man oftast bara det enklaste. Men det är inte alltid det klingar bäst. Har man bara fyra strängar till sitt förfogande så gäller det att hushålla rätt!

Som du kanske märkt vid här laget är 1:a och 4:e strängen (de yttersta) stämde bara en helton ifrån varandra. Detta bidrar till att ge ukulelen dess speciella karaktär och täta ackordklang, men gör också att man får se upp ibland vid direktöverföring av gitarrackord. Vissa grepp leder till att 1:a och 4:e strängen får samma ton, vilket kan låta lite fattigt eller kanske t.o.m. illa om ukulelen inte är alldeles välstämd.

Jämför

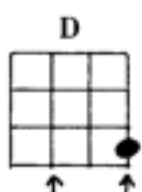

NÅGRA ACKORD MED ALTERNATIVA GREPP

Andra grepp kanske saboterar basen. Man bör vara rädd om den lilla basklang som ukulelen trots allt har och inte ta barréackord i onödan. I stället utnyttjar man lösa strängar.

Jämför D med grundtonen som ackordets lägsta och högsta ton.

och D med grundtonen enbart som ackordets högsta ton (dubbel).

Vilket föredrar du?

Ackordföljder

Ur klangen i ett ackord är det lättast att urskilja bas- och diskanttonerna, »ytterstämorna». Det kan finnas skäl att ge akt på hur de förs om ackordföljden ska få en snygg »kontur».

Jämför följande två ackordföljder med samma ackord fast olika grepp och lyssna särskilt på diskantstämman (1:a strängen):

Två slag på varje

SPELA, LYSSNA OCH JÄMFÖR

Variant 1

G → B7 → E → E7 → A7 → D7 → G

Variant 2

G → B7 → E → E7 → A7 → D7 → G

Den första varianten låter fyllig och levande. Det enklare G-ackordet som slutackord gör diskantstämman snyggare med en jämt fallande rörelse mot slutet av ackordföljden. Ta som jämförelse det första G:et även i slutet.

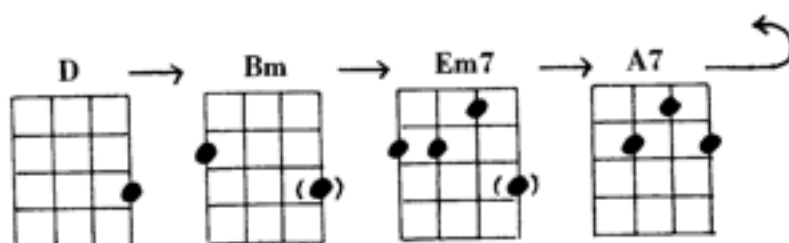
Den andra varianten innehåller en viss tondubblering som går ut över G, E och E7. E7 på detta sätt låter i och för sig aldrig särskilt bra och det beror på att 7:an (tonen d) hamnar på ackordets djupaste ton och ackordet förlorar sin grundton (tonen e), vilket inte är så lyckligt.

Roliga rundgångar

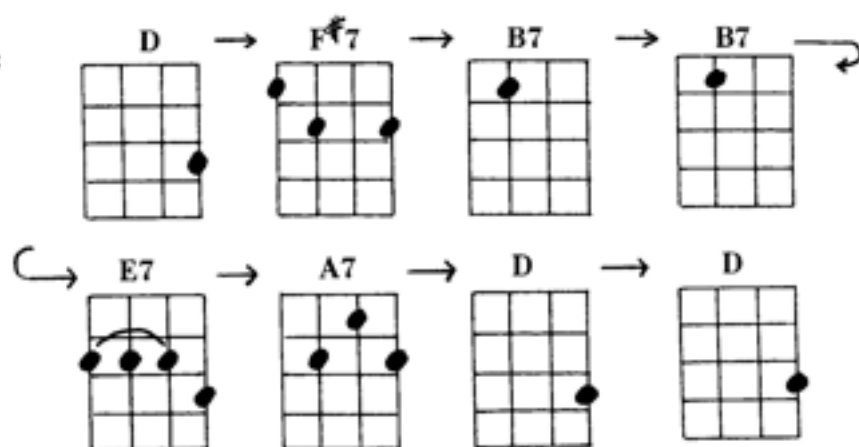
Med den här rundgången kompar du en hel del 60-talslåtar: »Oh, Carol», »Diana» och många fler. Prova med komp 7, sid. 40.

Fyra slag på varje:

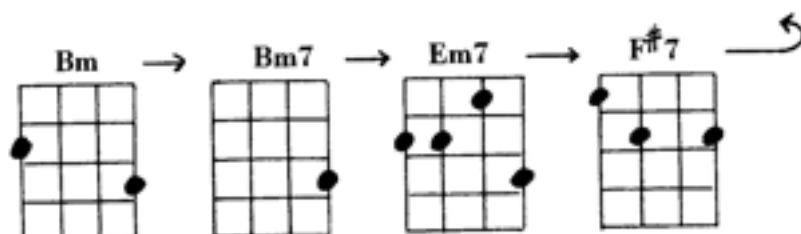

Den här rundgången (kvintgång) kan man finna i många jazzlåtar. Prova t.ex. »Five foot two».

Fyra slag på varje:

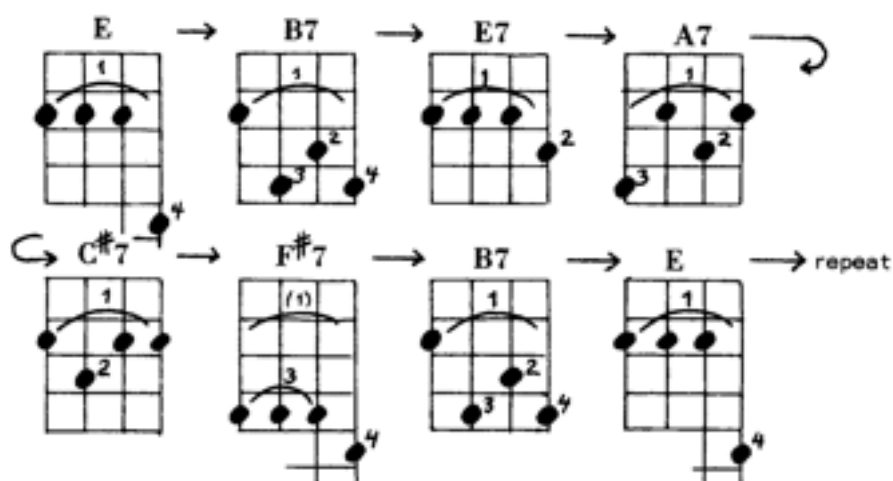
Känn på den här!

Rundgång i barréläge

Denna rundgång går i 2:a läget, vilket i princip innebär att pekfingeret håller sig till 2:a bandet. De andra har sen inte så mycket att välja på.

1:a läget förklaras på sid. 42.

Det vanliga enkla F#7 skulle kanske klingat bättre, men det hade blivit knöligare att få dit just här. Du hade blivit tvungen att flytta handen rejält. Gör därför ett ärligt försök på barré med ringfingeret.

Vissa grepp som i sig kanske inte klingar så märkvärdigt kan i ett visst sammanhang ändå vara att föredra. Man brukar tala om stämföring och menar då att det i allmänhet är snyggast om den är jämn. Ackorden bör inte byta tonläge alltför häftigt, dvs vänsterhanden bör försöka hålla sig till ett läge. Detta är ett traditionellt synsätt som inte gäller inom alla musikgenrer.

Leta fram ackorden, experimentera fram bästa fingersättningen, och börja spela!

En lovande inledning på kvällen!

Två slag per ackord:	D	D#dim	A7	A7
	D	D#dim	A7	A7
	D	D7	G	Gm
	D	A7	D	D

Ett slag per ackord. Kör igång!

/ D A7 D7 G / D D D7 D7 / G G G G / D D D D /

/ D A7 D7 G / D D D D / E7 E7 E7 E7 / A7 A7 A7 A7 /

/ D A7 D7 G / D D D7 D7 / G G G G / D D D7 D7 /

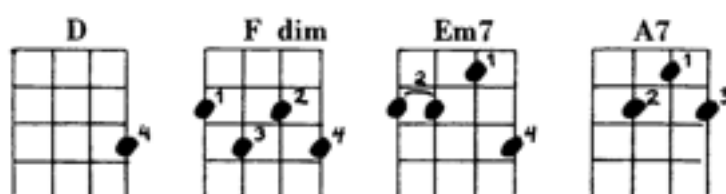
/ G G G G / D D B7 B7 / E7 E7 A7 A7 / D D D D /

Fingersättningar

Vi har talat om att ackord kan tas på olika sätt, med olika grepp. Men grepp kan i sin tur ha olika tänkbara fingersättningar. Eftersom åtskilliga ackord bara tar ett, två eller tre fingrar i anspråk blir möjligheterna flera. –Ska jag använda pek- eller långfingret? Den bästa fingersättningen är alltid den som ger det smidigaste bytet till nästa ackord. I olika sammanhang kan därför samma ackord ha olika fingersättning.

Ackordet D bör i allmänhet tas med ringfingret. Men ibland kan det vara lättare att ta det med lillfingret.

Låt oss titta på ett exempel och känna på den här rundgången:

Med lillfingret på D kan du ligga kvar även på F dim och Em7. Du bara bygger vidare med de andra fingrarna. A7 blir som vanligt. Märk hur stadigt ukulelehalsen ligger kvar i handen medan du kör igenom hela rundgången!

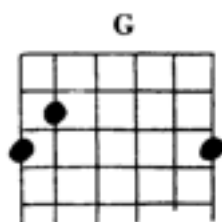
Pröva dig alltid fram till den smidigaste fingersättningen och var fri och öppen inför nya lösningar.

Ukulele för gitarrister

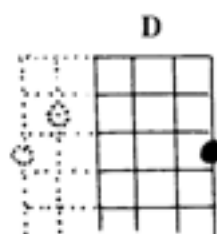
Glädjande för dig som redan kan några ackord på gitarr är att ukulelen fungerar nästan likadant. Det gör att väldigt mycket av det du redan kan på gitarr kan du använda på ukulele.

Eftersom ukulelen bara har fyra strängar mot gitarrens sex blir det hela ännu enklare. Gitarrens två översta (grövsta) har »gått sönder».

G på gitarr ser ut så här:

Samma grepp på ukulele så här:

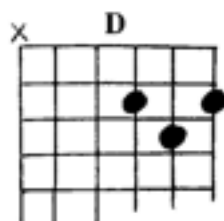
På ukulele räcker det alltså med ett finger för samma grepp. MEN samma grepp betyder inte att ackordet heter likadant. Ukulelen är stämd fyra toner högre. Intervallet kallas en kvint.

Gitarrens »G-grepp» heter därför på ukulele D!

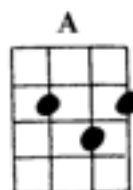
Låt oss titta närmare på ett annat grepp:

D på gitarr ser ut så här:

x = strängen dämpas

Samma grepp på ukulele så här:

Gitarrens »D-grepp» heter alltså på ukulele A. Det klingar nämligen likadant. Ukulelens fjärde sträng är dessutom stämd ytterligare en oktav högre men det gör ingen större skillnad för greppen. Se Alternativa grepp sid .44.

På det här sättet kan du »flytta över» alla gitarrackord till ukulele. Du skippar bara två strängar och byter namn på ackorden.

OMVANDLINGSTABELL

Om du vet vad ett visst grepp (ton eller ackord) heter på gitarr och vill veta vad samma grepp heter på ukulele, så följ bara pilen i tabellen. Ackordet må sen heta C, C7 eller Cm6, tonsteget är detsamma.

Ukulele	G	G [#] A ^b	A	A [#] B ^b	B	C	C [#] D ^b	D	D [#] E ^b	E	F	F [#] G ^b	G
	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Gitarr	C	C [#] D ^b	D	D [#] E ^b	E	F	F [#] G ^b	G	G [#] A ^b	A	A [#] B ^b	B	C

Som inbiten gitarrist kan du välja mellan två sätt att förhålla dig till den omställning som de nya ackordnamnen för med sig.

Det bästa är förstås om du lär dig ackordens rätta namn på ukulele, som i denna bok. MEN, om du är totalt inkörd på gitarr och varken kan eller vill tänka om så klarar du dig ändå. Du kan låtsas att gitarrackord tagna på ukulele heter lika. Det fungerar faktiskt – tills du ska spela ihop med någon annan på ett annat instrument. Då måste du säga ackordens rätta namn för att ni ska spela i samma tonart.

Ukulele för barn

För barn är ackord och harmonier inte så viktigt. De är mest förtjusta i rytm och klang. De vill slå och klappa takten och göra spännande ljud. Efter ett tag har de kanske utforskat ukulelens möjligheter och vill vidare på sin forskningsfärd. Men ukulelen har mycket att erbjuda dem.

När barnen är små,

låt dem bara öva sig i att hålla instrumentet och göra sin egen musik. Ge dem en identitet som musikanter! Sätt ett band i och låt dem ha den hängande kring halsen. Lär dem varsamhet, men låt instrumentet finnas framme. Det tål det mesta. Barn utforskar instrumen på sitt eget vis, de bankar det i golvet, slår och drar i strängarna, skruvar på stämskruvarna, trummar. Det måste de få göra, men man måste också ge dem förebilder. Låt dem träna högerhanden genom att spela i takt med sånger.

När barnen blivit större

och tonsäkrare och sjunger melodier kan de kompa 1-ackordslåtar. Att sjunga och spela samtidigt är svårt. Därför sjunger man och ger dem rytmiskt stöd när de kompar. I en barngrupp kan några spela och några sjunga för att sedan byta.

Öppna ackord

För att man helt ska kunna ägna sig åt högerhanden och rytmen kan man stämma ukulelen så att vänsterhanden slipper ta något grepp. Man stämmer då i ett s.k. öppet ackord, dur eller moll. Se sid. 52.

Barn blir snabbt intresserade

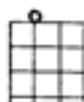
av hur man gör nya toner genom att trycka ner strängarna med vänsterhanden. Lär dem hur man tar D med ringfingret. Att trycka-släppa-trycka-släppa osv medan man spelar låter roligt.

När barnen nått skolåldern

är det lätt för dem att lära sig höra skillnad på ackord. Det är mest en träningssak. När de kan växla rätt är G och D7 lättast att växla mellan, medan D och A7 är något svårare, men kanske ligger bättre till för rösten.

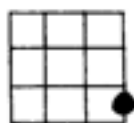
Suzuki

Redan i fyraårsåldern går barn och lär sig spela fiol enligt Suzukimetoden. Den är spridd över hela Sverige och elevplatserna är eftertraktade. Det är en gehörsmetod och en förutsättning är att föräldrarna från början är med och (lär sig) spelar och att de har roligt tillsammans. Är det avspänt och kul förmedlas det också till barnen. Detta gäller naturligtvis också ukulele.

1 ackord

D

Ø = anslag

Broder Jakob

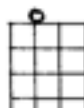
Trad.

Bro - der Ja - kob, Bro - der Ja - kob,
Ø Ø Ø Ø Ø Ø Ø Ø

So - ver du? So - ver du?
Ø Ø Ø Ø Ø Ø Ø Ø

Hör du inte klock - an? Hör du inte klock - an?
Ø Ø Ø Ø Ø Ø Ø Ø

Ding däng däng! Ding däng däng!
Ø Ø Ø Ø Ø Ø Ø Ø

Trad.

Kalle Anka

Låtförslag

1-ackordslåtar i D-moll: »Trollmors vagsång», »Ett gammalt fult och elakt troll», »Skrammelbil». Man får ha ett visst överseende med att melodierna någon gång skulle önskat ett ackordbyte.

1-ackordslåtar i D-dur är, förutom »Broder Jakob» och »Kalle Anka», »En bonde i vår by» och »Row your boat». Tar de slut får Du göra flera själv.

Om D-dur och D-moll känns lite för högt för dessa låtar ligger B-dur och B-moll bra till både för barn- och vuxenrösten. B ligger tre halvtoner under D. Ännu djupare (eller jättehögt) ligger G-dur och G-moll som också lätt låter sig stämmas i öppna ackord. Se nästa sida.

Öppna ackord

När man spelar på öppna ackord frångår man den traditionella stämningen och stämmer om en eller flera strängar så att ett särskilt ackord bildas när man slår över alla lösa strängar. Oftast stämmer man om till ett rent dur- eller mollackord, som här.

*Pilen markerar en höjning eller sänkning.
Siffrorna markerar strängarna.*

D-dur

1:a strängen höjs tre halvtoner.

D-moll

*1:a strängen höjs tre halvtoner.
2:a strängen sänks en halvton.*

B-dur

*3:e strängen höjs en halvton.
4:e strängen höjs en helton.*

B-moll

4:e strängen höjs en helton.

G-dur

*2:a strängen höjs en halvton.
4:e strängen sänks en helton.*

G-moll

*1:a strängen sänks en halvton.
2:a strängen höjs en halvton.
4:e strängen sänks en helton.*

Teori

Funktionsanalys

Man brukar säga att en låt går i en viss tonart. Ett rent dur- eller mollackord sätts i centrum och ger namn åt tonarten. Övriga ackord benämns sedan alltefter den relation (funktion) som de har till ackordet i centrum. Att ange ackorden med funktionsnamn kallas funktionsanalys. Det centrala ackordet kallas TONIKA. I cirkelformen i ackordövningarna har det dock ingen central placering utan står inskrivet bland övriga besläktade ackord. Det är vanligt att en låt innehåller flera av dessa, ibland alla och ibland även andra ackord. De tre ackorden till vänster tillhör durtonarten och de till höger dess parallelltonart i moll. Varje durtonart har en parallelltonart i moll och vice versa. De är nära besläktade, vilket innebär att de har många gemensamma toner.

FUNKTIONSNAMN

Plats i cirkelformen

TONIKA (T)

TONIKAPARALLELL (Tp)

SUBDOMINANT (S)

SUBPARALLELL (Sp)

DOMINANT (D)

DOMINANTPARALLELL (Dp)

(septim, 7)

Se Ackordövningar sid. 19-25.

Utan att veta vilken tonart en låt går i kan man t.ex. säga: »Den slutade på dominanten!» Det är praktiskt. Då vet man att låten slutade på A7 om tonarten var D. På D7 om tonarten var G. Sen är det en annan sak att det nästan aldrig sker att man slutar just på dominanten, förutom när man vill ha en effekt, skapa en förväntan av – ja, just tonikan. Mestadels konstaterar man alltså att låten slutade på tonikan.

TA UT LÅTAR PÅ GEHÖR

Försök först klura ut vilken tonarten är. Vilket ackord kretsar låten kring? Vilket slutar den på? Leta sedan bland de övriga fem ackorden som ingår i cirkeln.

Enkla låtar innehåller bara tonika och dominant. Är det tre ackord är det troligtvis tonika, dominant och subdominant. Om låten går i C-dur blir det alltså: C och G7 eller C, G7 och F.

Hittar du inte vad du söker kan du få fram flera tänkbara besläktade ackord genom att växla durackord till moll och tvärtom. Detta gäller om tonikan är dur, vilket nästan alltid är fallet.

EXEMPEL:

Om du konstaterat att tonarten är C-dur finner du som övriga fem ackord i cirkeln: F, G7, Am, Dm och E7. Se sid. 23. Behöver du fler prövar du med Fm, Gm, A7, D7, Em eller kanske t.o.m. med Cm. Du gör alltså durackorden till moll och mollackorden till dur, gärna med 7:a. Att tonikan och dominanten, C och G7, växlar till moll är dock mindre troligt.

Ackordtabell

() = alt. grepp
x = dämpas

DUR MOLL

	DUR			MOLL		
C	C 	C7 	C6 	Cm 	Cm7 	Cm6
C#/D♭	C#/D♭ 	C#7/D♭7 	C#6/D♭6 	C#m/D♭m 	C#m7/D♭m7 	C#m6/D♭m6
D	D 	D7 	D6 	Dm 	Dm7 	Dm6
D#/E♭	D#/E♭ 	D#7/E♭7 	D#6/E♭6 	D#m/E♭m 	D#m7/E♭m7 	D#m6/E♭m6
E	E 	E7 	E6 	Em 	Em7 	Em6
F	F 	F7 	F6 	Fm 	Fm7 	Fm6

Studera ackordtabellen på dessa sidor och du märker att en del ackord förekommer på flera ställen fast under olika namn. Alla mollsjuackord har sin tvilling i ett dursexackord tre halvtoner längre ner i tabellen (uppåt i skalan).

Se t.ex. Cm7 och E^b6. De två ackorden ska rent teoretiskt bestå av samma fyra toner. Det gör de också här, men vad som borde skilja dem åt är olika baston.

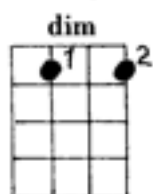
På ukulelen blir detta inte så viktigt. Ett ukuleleackord har visserligen alltid en lägsta ton, men utan någon större basauktorit. Därför kan vi i praktiken betrakta Cm7 och E^b6 som utbytbara.

Akkordtabell

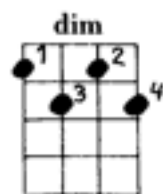
DUR MOLL

F^\sharp/G^\flat	F^\sharp/G^\flat	$F^\sharp7/G^\flat7$	$F^\sharp6/G^\flat6$	$F^\sharp m/G^\flat m$	$F^\sharp m7/G^\flat m7$	$F^\sharp m6/G^\flat m6$
<i>x = strängen dämpas</i>						
G	G	G7	G6	Gm	Gm7	Gm6
G^\sharp/A^\flat	G^\sharp/A^\flat	$G^\sharp7/A^\flat7$	$G^\sharp6/A^\flat6$	$G^\sharp m/A^\flat m$	$G^\sharp m7/A^\flat m7$	$G^\sharp m6/A^\flat m6$
A	A	A7	A6	Am	Am7 ₁	Am6
A^\sharp/B^\flat	A^\sharp/B^\flat	$A^\sharp7/B^\flat7$	$A^\sharp6/B^\flat6$	$A^\sharp m/B^\flat m$	$A^\sharp m7/B^\flat m7$	$A^\sharp m6/B^\flat m6$
B	B	B7	B6	Bm	Bm7	Bm6

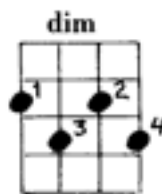
C, D^\sharp/E^\flat ,
 F^\sharp/G^\flat , A

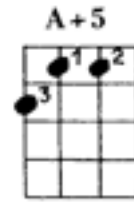
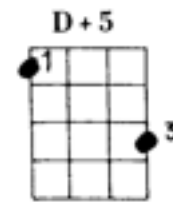
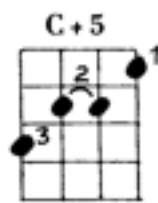
C^\sharp/D^\flat , E,
G, A^\sharp/B^\flat

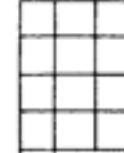
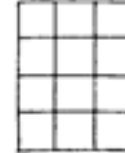
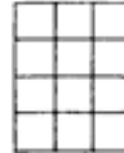
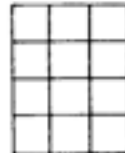
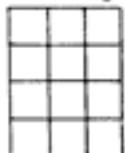
D, F,
 G^\sharp/A^\flat , B

SPECIALACKORD

Hemliga ackord:

Jag har spelat gitarr i många år och uppträtt i olika sammanhang. När jag började spela ukulele fann jag att den faktiskt nådde ut väl så bra och t.o.m. bättre kunde hävda sig i sorl eller trafikbrus.

Var det en riktig iakttagelse eller var det inbillning?

På Avdelningen för musikakustik på Tekniska högskolan i Stockholm söker man förklaringar till hur musikens ljud uppkommer och hur de upplevs.

Erik Jansson har där undersökt gitarrens egenskaper. Jag vände mig därför till honom och han har välvilligt bistått med att låta göra ett frekvensspektrum på några ukuleler. Det innebär att man mäter instrumentets vibrationsvillighet gentemot olika toner som man låter ljuda. Av detta får man fram en kurva som man kallar frekvensspektrum.

Utan att göra anspråk på någon vetenskaplig analys kan det ändå vara intressant att se ukulelens frekvensspektrum ställt mot gitarrens. Som man kan se är de rätt så lika.

Vad vi kan se är två bergskedjor, inte helt olika till sin kontur. Två spetsiga toppar följs av en hög och kraftig topp och bakom den ett knaggligt berg.

Frekvensskalan visar att ukulelens bergskedja ligger drygt en oktav över gitarrens. Intressant att notera är också att ukulelen har en stadig topp strax under 3000 Hz. Där är örats känslighet som störst. Ho, ho!

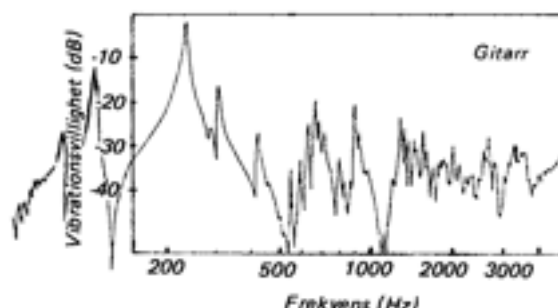
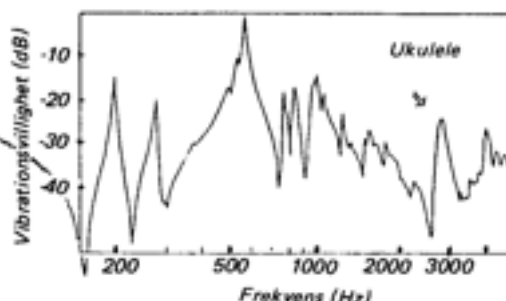
AKUSTISKA FAKTA

som talar för att mina personliga iakttagelser av ukulelens goda akustiska egenskaper kan vara riktiga.

- § Höga toner kräver mindre energi för att höras än låga toner.
- § Höga toner hörs klart på nära håll, men mattas lättare med avståndet än låga toner. (Sammanhänger med deras lägre energimöjigheter.)
- § Höga toner har kortare startsträckas än låga toner och kan därför spelas med en snärtigare och distinktare rytm. De dör också fortare

vilket är en fördel om den snabba rytmen inte ska grumlas av kvardröjande toner. Buller från t.ex. trafik når bara upp till ca 1500 Hz, medan ukulelen villigt förstärker högre frekvenser.

§ Ukulelens fyra strängar ligger inom en bredd av drygt 3 cm. Man hinner därför spela ofta på dem!

Frekvenskurvor som dessa är akustiska fingeravtryck av individuella instrumentexemplar. Vid denna jämförelse har alltså ingen hänsyn tagits till om instrumenten är av hög eller låg kvalitet. Meningen är att man ska se de stora dragen.

Ukulelen i Svenska Akademien

Nu till själva ordet *ukulele*. Man kan lätt föreställa sig högtidsstämningen den gång medlemmarna i Svenska Akademien språkkommitté var samlade för att hitta pluralformen för detta märkliga ord.

Man hade flera förslag att välja mellan:

Det engelskt klingande *ukuleles* förstods nog av de flesta.

Ukulelor (som Lars Forssell var svag för) lät ju onokligen instrument.

En sele - flera selar borde *ge ukulelar*.

Ukuleler låg kanske bättre i munnen, men kändes inte riktigt svenskt.

Ukulelisar uttryckte bra instrumentets gullighet, men var för långt...

Ingen form lämnades oprövd. När man smakat färdigt föll valet på *ukuleler*. Efter sedvanlig granskning av Språknämnden var det därmed fastslaget: En ukulele - flera **UKULELER!**

Då ukuleleintresset stiger kraftigt, har professor Ture Johannisson, inför utgivningen av Svenska Akademiens nya ordlista 1987, lovat övervaka att ordet ej rensas ut som sörbruktats. I stället får det stå kvar och vägleda svenska folket i dess strävan att tala vackert.

Avslutande ord

Min förhoppning är nu att du och dina vänner har fått mersmak och brinner av iver att få kasta er över nya låtar - och åhörare. Det är faktiskt bara att ta vilken sångbok som helst eller plocka ut på gehör.

Spelen ukulelen!

Thomas

Ukulelen är här!

Kanske har du sett dom, killarna och tjejerna som sätter färg på de mest avslagna sammankomster genom att plocka fram en ukulele, och börja spela.

Om du inte sett dom, lever du i vad de frälsta kallar för *ukulele-skugga*, och då har du ett osökt tillfälle att själv bli glädjespridare bland dina vänner.

Hursomhelst, köp en ukulele (den kostar bara ett par hundra) och köp den förnämliga ukulele-skola som du just nu håller i handen (den kostar bara några tior)!

I *Thomas Allanders Ukulele-skola* får du lära dig bland annat hur man stämmer ukulelen, hur man gör det rätta anslaget och hur man spelar en rad svängiga låtar, allt från Owe Thörnqvists *Dagny* till Georg Formbys ukulele-klassiker *När jag putsar fönster* (*When I'm cleaning windows*).

Thomas Allanders Ukulele-skola passar lika bra för den som vill öva på sin kammare, som för stora och små studiecirklar. Har du ett hum om ackorden på gitarr är du redan på god väg. På ukulelen är principen densamma, fast antalet strängar är bara fyra. Lite lättare än gitarren, alltså.

NYHET! Med denna bok i handen studerar du de rätta anslagen **samtidigt** som du lyssnar av dem på nätet! Där kan du också stämma ukulelen perfekt.

hälsar

www.ukulelemannen.se

Thomas Allander, författare till *Ukuleleskolan*, är musikläraren och artisten som sedan 1985 även firat triumfer som hela svenska folkets gitarr- och ukulelelärare med bland annat just den mångrepri-erade TV-kursen *Thomas Allanders Ukuleleskola*.

På estraden blir det förstås mest ukulele för Thomas som brukar uppträda som glädjespridare med sin *Flygande UkuleleShow*.

